Yeni Mecmua Yazıları

Ziya Gökalp

Hazırlayan
Dr. Salim Çonoğlu

ÖTÜKEN

İÇİNDEKİLER

Sunuş 9
"Yeni Mecmua" Yazıları Üzerine 13

İÇTİMAİYAT

Ferdiyet ve Şahsiyet 27
İhtilat ve İçtima 31
Taife ve Zümre 37
Ahlâk Buhranı 44
Zümreler Arasında İhtilat ve İçtima 52
Şahsiyetin Muhtelif Şekilleri 57
Şahsî Ahlâk 65
Cinsî Ahlâk 79
Aile Ahlâkı: 1 Semiyye 99
Aile Ahlâkı: 2 Ocak 113
Aile Ahlâkı: 3 Konak 125
Aile Ahlâkı: 3 Konak 133
Aile Ahlâkı: 3 Konak 146
Aile Ahlâkı: 3 Konak 159
Aile Ahlâkı: 3 Konak 171
Aile Ahlâkı: 4 "Konak"tan "Yuva"ya 182
Aile Ahlâkı: 4 Gevşek Yuva 191
Aile Ahlâkı: Şövalye Aşkı ve Feminizm 199
Aile Ahlâkı: Asrî Aile ve Millî Aile 208

Aile Ahlâkı: Düğün Âdetleri ... 216
Aile Ahlâkı: Türk Ailesinin Temelleri ... 222
Türk Ailesinin Bünyesi 1 ... 231
Türkçülük Nedir 1 ... 241
Türkçülük Nedir 2 ... 252
Türkçülük Nedir 3 ... 260
Turan Nedir? ... 268
Halkçılık ... 279
Milletçilik ... 290
Milliyetçilik ve Beynelmileliyyetçilik ... 298
Milliyetçilik ve Cemaatçilik ... 307
Türkçülük Nasıl Doğdu? ... 311
Para ve Tesanüt ... 319
Eski Türkçülük Yeni Türkçülük ... 324
Münteşir ve Müteazzî Müeyyideler ... 333
İktisadî Vatanperverlik ... 341
Muhtelif İlim Telakkileri ... 345
Eski Türklerde Din 1 ... 359
Eski Türklerde Din 2 ... 373
Eski Türklerde Din 3 ... 389
Eski Türklerde Din 4 ... 409
Türkçülük ve Türkiyecilik ... 427
Maarif ve Hars ... 432
İçtihat ve Mücahede ... 438
Hars ve Siyaset ... 447
Hars ve Medeniyet ... 456
Harsla Medeniyetin Münasebetleri ... 465
Hars ve Irk ... 475
Hilafetin İstiklali ... 488
Millî Meseleler: Medeniyetimiz 1 ... 491
Millî Meseleler: Medeniyetimiz 2 ... 499
İçtimaiyatın Amelî Tatbikatı ... 507
Hafta Musahabesi ... 513
Musahabe ... 517
Bedîî Türkçülük ... 524
Türkçülüğün Tarihi ... 534
Terbiye Meselesi ... 544
Mükâfat ve Mücazat Meselesine Dair Birkaç Söz ... 551
Mükâfat ve Mücazat Meselesine Dair Yine Birkaç Söz ... 555
Mükâfat ve Mücazat Meselesine Dair Birkaç Söz Daha ... 567

TARİH

En Eski Türk Devleti 585
Türklerin İlk Kahramanı 596
Türk İttihadı 607
Kayı Sülalesinin Eskiliği ve Şerefi 615
Rusya'daki Türkler Ne Yapmalı? 621

ŞİİR

Dede Korkut Masallarından: Deli Dumrul 635
Dede Korkut Masallarından: Tepegöz 639
Dede Korkut Masallarından: Boğa İle Boğaç 660
Yaradılış: [Türk Kozmogonisi] 668
Anadolu'nun Sesi 677
Ortaç 678
Meslek Kadını 680
Çanakkale 683

Kavramlar ve İsimler Sözlüğü 686

SUNUŞ

Geçen yüzyılın başlarında başlayan ve imparatorluğun yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden yıllarda etki derecesi en yüksek fikir ve bilim adamlarının başında hiç şüphe yok ki Ziya Gökalp gelmektedir. *"Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin Namık Kemal, fikirlerimin Ziya Gökalp'tır"* diyen Mustafa Kemal, aslında bir bakıma bu gerçeği ifade etmektedir. Ziya Gökalp, büyük bir fikir adamıdır. Ama aynı zamanda çağının bütün modern ve pozitif bilgilerini bilimsel bir disiplinle okuyup irdeleyen ve Türk toplumuna uyarlayan öncü bir bilim adamıdır. Sosyolojinin kurucusudur, kültür ve medeniyet tarihi biliminin öncülerindendir, Fuat Köprülü'yle beraber halk biliminin bilim olmasını sağlayan ilk isimlerdendir. Gökalp, çöküş ve kurtuluş döneminde ortaya çıkan siyasî lider Mustafa Kemal'in uygulayıcılığının arkasındaki fikrî ve teorik güçlerin en etkilisidir. Belki günümüzde Gökalp'a ihtiyaç duyulmasının sebeplerinden birisi de yeni yüzyılın başlarında toplumun aynı sancıları ve felaketleri yaşamama arzusu olmalıdır. Aslında bizi Gökalp'ın yeniden okunması, anlaşılması ve değerlendirilmesinin, dolayısıyla eserlerinin yeniden yayına hazırlamasının gerektiğine iten düşünce de budur.

23 Mart 1876'da Diyarbakır'da dünyaya gelen Ziya Gökalp, çalkantılı bir eğitim hayatının ardından bir yandan araştırmalar yapıp sosyoloji dersleri vermeye çalışırken, diğer yandan siyasetle de irtibat halinde olmuştur. Yaptığı araştırmalar ve yayımladığı eserler, onu üniversiteye çekerken siyasetle olan ilişkileri nedeniyle hapishane ve sürgün yılları da yaşamak zorunda kalmıştır. Diyarbakır'da otuz üç sayı çıkan *Küçük Mecmua*'nın hemen her sayısında araştırma yazılarını ve şiirlerini yayımlayan Ziya Gökalp, diğer yandan *Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, İslâm Mecmuası, İçtimâiyyat Mecmuası, Millî Tetebbûlar Mecmuası, Yeni Mecmua* gibi çeşitli dergilerde de yazılar yazmaya devam etmiştir. Atatürk'ün de iste-

ğiyle *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yazılar yazmış, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında ve kültür politikalarının geliştirilmesinde siyasî kadrolara önemli katkılar yapmıştır. Türkiye'de Türklük, İslâmlık ve Batılılaşma gibi kavramları *"Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak"* adlı kitabıyla tartışmaya açmış; Türkçülüğün tarihi, hars, medeniyet, millî vicdan, millî tesanüt kavramlarının izahını ve dilde, dinde, ahlâkta, hukukta, felsefede, siyasette Türkçülüğü *"Türkçülüğün Esasları"* başlıklı çalışmasında anlatmıştır. Ölümünden sonra basılabilen *"Türk Medeniyeti Tarihi"* adlı kitabı ise Türklerin dini, bilimi, felsefesi, devlet ve aile yapısı üzerine hazırlanmış ciddi bir çalışmasıdır.

Gökalp 24 Ekim 1924 tarihinde vefat etmiştir. 2018 yılı vefatının 94. yılıdır. Asırlık döngü ve kırılmalara uğramadan önce geçmişin tecrübelerini birinci elden eserlerden okumak -her ne kadar okuyup hafızamızı canlı tutan bir toplum olmasak da- her halde yeni sıkıntılara karşı tedbir geliştirmeye yardımcı olacaktır.

Bu çerçevede Prof. Dr. Mustafa Özsarı, Prof. Dr. Salim Çonoğlu ve Doç. Dr. Halil İbrahim Şahin'le birlikte Gökalp'ın eserlerinin yeniden basımını bir proje olarak Ötüken Neşriyat'a götürdüğümüzde Nurhan Alpay Bey'in sıcak ve samimi ilgisiyle karşılaşmamız, eserlerin hazırlanmasında bize yol yordam göstermesi, düşüncelerimizde yalnız olmadığımızı göstermiş ve bizi teşvik edici olmuştur. Ötüken Neşriyat'ın o zamanki gayretli editörü Kadir Yılmaz Bey de kitapların takibi konusunda ısrarıyla bu çalışmaların gün ışığına çıkmasında faydalı olmuştur. İlk etapta Gökalp'ın en temel dört eserini, yani *Türkçülüğün Esasları, Türk Medeniyet Tarihi, Türk Töresi ve Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak*'ı yayına hazırlamaya başladık. Gökalp'ın eserlerini yayımlayan Kültür Bakanlığı'nın kitaplarının bugün artık baskısı tükenmiştir. Gökalp'ı yeniden yayımlayan birçok yayınevi ise sadeleştirilmiş metinler neşretmektedir. Oysa bugün Gökalp'ın eserlerinin ilk baskıları da dâhil olmak üzere eski yazı metinlere daha rahat ve kolay ulaşabiliyoruz, internet ortamı önümüze son derece geniş bir bilgi ve kaynak birikimi seriyor. Bu yüzden özgün baskılardan yeniden okuyarak ve Nurhan Alpay Bey'in, İsmail Gaspıralı serisinde uyguladıkları yöntemi tavsiye etmesiyle, metinlerin bütünlüğünü bozmadan parantez içi açıklamalarla Gökalp'ı hem aslından okuma hem de küçük desteklerle anla-

ma esaslı bir yöntem uygulamaya çalıştık. Daha geniş açıklama ve ayrıntı gerektiren durumlarda kullanılmak üzere her eserin sonuna birer "Kavramlar ve İsimler Sözlüğü" eklemeyi de amaca uygun gördük. Çünkü Gökalp'ı okumak sadece kelimelerin karşılıklarını bulmak ve bilmekle mümkün değildir, onun bilimsel terminolojisini ve özellikle eserlerinde çok sık kullandığı Batı ve Doğu'nun temel eser ve isimlerini tanımak da gerekecektir.

Özellikle günümüzde yüzeysel, popüler ve politik bilgi kaynakları karşısında savunmasızca bilgi kirliliğine maruz kalmaları ve dolayısıyla millî kültür ve medeniyet tarihi konularında kimlik buhranı yaşamaları muhtemel ve mümkün olan gençlerin Gökalp okuması elzemdir. Aslında yaklaşık yüz yıl öncesinden, günümüz gençlerine, meraklılara, bilim ve düşünce dünyasından araştırmacılara, kısacası geniş bir okuyucu kitlesine Gökalp, Gökalp'ın eserleri "değişen bir şey yok" demek istiyor. Okuyucuyu Gökalp'la baş başa bırakıp Gökalp'ın bütün eserlerinin yeniden yayımlanmasının Ötüken Neşriyat'a pek yakıştığını vurgulamak istiyoruz.

Prof. Dr. Ali DUYMAZ

Ziya Gökalp Bütün Eserleri
Yayına Hazırlama Kurulu Adına

"YENİ MECMUA" YAZILARI ÜZERİNE

1909 sonbaharında İttihat ve Terakki Kongresi'ne Diyarbakır temsilcisi olarak çağrılmasıyla hayatında yeni bir dönem başlayan ve Selanik'e yerleşen Ziya Gökalp, Heyd'in ifadesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun bu batı sınırında ilerici Türk ve Avrupalı çevrelerle yakın ilişki kurar.[1] Ziya Gökalp, Selanik'te etkin bir kalem olarak çeşitli gazetelerde makale ve şiirlerini yayımlarken, diğer taraftan Türk milletinin sosyolojisini incelemek için sarf ettiği çabanın ürünlerini yazılı olarak ortaya koyma konusunda da teşvik görür. 1913'te Selanik'ten İstanbul'a dönen ve *Genç Kalemler*'deki yazı arkadaşlarıyla buluşan Ziya Gökalp, Selanik'te başlayan yazma mesaisine çok daha yoğun bir şekilde burada da devam eder. Ona asıl kimliğini kazandıran bu yazılar, Ülken'in ifadesiyle hem Türk Ocağı'nda hem de İttihat ve Terakki içinde nüfuzunu arttırır.[2]

İstanbul'da yoğun bir çalışma temposuna giren Ziya Gökalp, uzun yılların birikimini pek çok dergi ve gazetede okuyucularıyla paylaşmaya başlar. Ancak bu gazete ve dergilerin içinde: *"Gökalp'ın en tesirli kişiliği Yeni Mecmua'da doğmuştur. Özellikle Yeni Mecmua safhasında Gökalp, çok daha açık bir biçimde Durkheim'cıdır."*[3]

Yeni Mecmua, yayımlandığı dönemin sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik şartları düşünüldüğünde özellikle Türk basın tarihi için önemli bir yere sahiptir. Ahmet Hamdi Tan-

---

[1] Uriel Heyd, *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*(Çev. Kadir Günay), Ankara 1979, Kültür Bakanlığı Yayınları , s. 38.

[2] Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi II*, Konya 1966, Selçuk Yayınları, s. 505.

[3] *age.* , s. 529.

pınar, 1917 senesinde biraz da resmî imkânların yardımıyla kurulan *Yeni Mecmua*'nın yeni edebiyatımızda çok önemli bir rol oynadığından söz ederken, bu büyük edebiyat organının sırasıyla *Servet-i Fünun*, *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu* mecmualarından sonra edebiyatımızda büyük tesir bırakan organlarından biri olduğunun altını çizer ve şu tespiti yapar: *"Edebiyatımızda büyük tesir bırakan organlardan biri de hemen hemen o devir Türk elitini toparlayan ve Ziya Bey'in başyazıları dışında hiçbir ideolojik gaye güder görünmeyen bu mecmuadır."*[4]

Yahya Kemal Beyatlı, "Siyasî ve Edebî Portreler" adlı kitabında insanlara ateş vermek istediği için Kaf Dağları'na zincirlenmiş Promete gibi kafasıyla ilme zincirlenmiş bir insan olarak tarif ettiği Ziya Gökalp'tan bahsederken Ziya Gökalp'ın maddî hayata ne derece bigâne olduğunu, *Yeni Mecmua*'nın çıkış hikâyesinden yola çıkarak anlatır. İçinde yaşadığı kapalı çevreden çıkamayan Ziya Gökalp'ı yazları geçirdiği Büyükada'ya gelmeye razı eden Yahya Kemal Beyatlı, bahçeli bir köşk tutulmasına ön ayak olarak Ziya Gökalp'ın ailesiyle birlikte adaya gelişini sağlar. Cuma günleri İstanbul'dan arkadaşları Ağaoğlu Ahmet, Hamdullah Suphi, Celal Sahir, Köprülüzade Fuat, Necmeddin Sadık ve Halim Sabit de onlara katılmaktadır. Adadaki bu muhitte bir mecmua çıkarmak arzusu doğar. Ziya Gökalp bu mecmuanın ismini Yahya Kemal Beyatlı'dan ister. Yahya Kemal Beyatlı "Mecmua" adını koyar. Ziya Gökalp, bu ismin başına "Yeni" kelimesini getirir. Böylece mecmuanın adı belirlenmiş olur. Yahya Kemal Beyatlı, Ziya Gökalp'ın dergiyi bağımsız olarak, hükümet parası almadan çıkarmak istediğini ve bunun için de kendilerinden beşer kâğıt sermaye olarak para topladığını belirtir. Ancak daha ilk nüshalarda kendisini gösteren maddî imkânsızlık ve Talat Bey'in müdahalesi bu bağımsızlığı ortadan kaldırır:

---

[4] Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, (Haz. Zeynep Korkmaz), İstanbul 2000: Dergâh Yayınları (6. Baskı), s. 111.

> *"Ziya Bey her türlü siyaset tesirlerinden azade, hür, müstağni bir mecmuayı idare edebileceğimiz kanaatinde hala musırdı. Lakin maddî imkânsızlık daha ilk nüshalarda baş gösterdi. O aralık merkez-i umumi azasından Talat (Muşkara) Bey müdahale etti. Mecmuanın maddî işlerini deruhte ederek yazı ve fikir cihetinde bizi tamamıyla müstakil bırakmak teklifinde bulundu. Yeni Mecmua'nın idaresini eline aldı. Bizim ilk içtihadımızın zıddına olarak, hükümetin muaveneti ile mecmuayı çıkarmağa başladı, büyüttü, güzelleştirdi, bu suretle Türk edebiyatına hizmet etti. Lakin biz de, hars ve irfan bahislerine siyaset karıştırmayalım derken, Yeni Mecmua'nın merkez-i umumi altındaki idarehanesinde buluşmaya başladık."*[5]

Yahya Kemal Beyatlı'ya göre, derginin başarısını sağlayan en önemli sebep memleketin en taze ve en yeni edebiyatını bir araya toplaması ve muntazam çıkmasıdır. Enver Behnan Şapolyo da *Yeni Mecmua*'nın başarısını, Ziya Gökalp'ın memleketin en kıymetli kalemlerini ve fikir adamlarını dergide bir araya getirmesine bağlar: *"Mecmuanın gayesi Türkçülük idi. Bu mihver etrafında memleketin en değerli edipleri, mütefekkirleri toplanmış oldular. Ziya Gökalp da en yüksek sanat eserlerini ve içtimaiyata ait, bilhassa millî içtimaiyata ait eserlerini bu mecmuada vermiştir."*[6]

Açıkçası, İstanbul'da, hayat mücadelesinin heyecanlı gürültülerinden bıkmış olan Ziya Gökalp, ruhunu dinlendirecek bir istirahat köşesi, kalbine teselli verecek bir gönül arkadaşı aramaktadır. Bu arayışlarının sonunda nihayet, yeşil çamlar arasında bir huzur köşesi, bir Çınaraltı bulur. Burası, dünyanın karmaşasından kaçanlardan

---

[5] Yahya Kemal [Beyatlı], *Siyasî ve Edebî Portreler*, İstanbul 1986: Fetih Cemiyeti (3. Baskı), s. 13-19.

[6] Enver Behnan Şapolyo, *Ziya Gökalp İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi*, İstanbul 1943, Güven Yayınevi, s. 106.

başka kimsenin uğramadığı bir yerdir. İş dünyasının zihin yorucu uğultularından uzaktır. Bir gün, buraya uğrayan münzevilerden birisiyle arkadaş olur. Ziya Gökalp, Çınaraltı'nın nerede olduğunu ve bu arkadaşının özelliklerini okuyucusuna şöyle anlatır:

> *"Bu arkadaş bana hiç nefretlerden bahsetmezdi, yalnız sevgilerini anlatırdı. Bana hiç çirkinlikleri, fenalıkları göstermezdi. Her şeyde benim henüz sezemediğim gizli güzellikleri, meçhul iyilikleri meydana çıkarırdı. Azıcık yeisi olsa bile gizlerdi: Ben onu daima ümitvar görürdüm. Azıcık bedbinlik olsa bile saklardı: Ben onu her sabah daha çok nikbin bulurdum. Sevdiği güzellikler ekseriyetle vatanımızın güzellikleriydi. Yabancılara mensup bedialardan ancak birûnî (egzotik) bir zevk ile hoşlanırdı. Tebcîl ettiği iyilikler bilhassa ümmetimizin faziletleriydi. Ecnebilere ait meziyetlere de, sahiplerinin beynelmilel ahlâklarına göre kıymet biçerdi. Camilerimizin kubbeleriyle minarelerini, evlerimizin saçaklarıyla cumbalarını, çeşmelerimizin çinileriyle kitabelerini anlatmaya doyamazdı. Halk dilinin güzelliğine, halk masallarının inceliğine, halk şiiriyle musikisinin rübabîliğine âşıktı."*[7]

İşte, *Küçük Mecmua*'da yayımlanan "Çınaraltı" adlı bu makalesinde "Ruhunu dinlendirecek bir çınaraltı bulduğundan" söz eden Ziya Gökalp, Çınaraltı'na sembolik bir anlam yükleyerek, bu adın "Yeni Mecmua" adlı dergiyi sembolize ettiğini ve Çınaraltı'nda sohbet ettiği arkadaşının da bu derginin kişisel ihtiraslarından temizlenmiş ruhu olduğunu ifade etmiştir:

---

[7] Ziya Gökalp, *Çınaraltı Yazıları*, (Haz. Salim Çonoğlu), İstanbul 2016: Ötüken Neşriyat, s. 12-13.

> *"Şimdi belki, bu "Çınaraltı"nın nerede olduğunu, bu gönül arkadaşının kim olduğunu soracaksınız, söyleyeyim: Çınaraltı, "Yeni Mecmua" adlı bir haftalıktı: Gönül arkadaşım da bu mecmuanın ferdî ihtiraslardan nezih olan ruhuydu. Bu gün de şu mecmuacığın küçük yaprakları altında bir sükûn yuvası yapmak istiyoruz: Bilmem, muvaffak olabilecek miyiz?"*[8]

Yeni Mecmua, 12 Temmuz 1917'de haftalık bir dergi olarak yayımlanmaya başlar. 26 Ekim 1918'de 66. sayının çıkarılmasından sonra dergi, yayın hayatına ara verir. Falih Rıfkı Atay, *Yeni Mecmua*'nın 67. sayısında (*Yeni Mecmua*, 67, 1 Kânunusani 1339/1923) "Musahabe: 1918-1923" adlı makalesinde bu durumu şöyle anlatmaktadır:

> *"Yeni Mecmua" 66. nüshasını 1918 teşrinievvelin yirmi altıncı günü neşretti. 67. sayısı dört sene iki ay ve beş gün sonra çıkıyor. 1917 teşrinievvelinin yirmi altısında hükümet "Mondros" mütarekesi hazırlığında idi." Akşam'ın o günkü nüshasını açıyorum. Birinci sayfada zamanın hariciye nazırıyla bir mülakat var. Nazır, ya kendi gafletinden veya halkın telaşını teskin için muharrire diyor ki: Hayır. Bütün bu şayiatı tekzip ediniz. Ne Yunan gemisi ne de başka bir devletin askeri İstanbul'a girmeyecektir!"* [9]

Aynı günlerde Bâb-ı Âli'nin bu görüşüne rağmen düşman gemileri sadece sarayın saltanat iskelesine demirlemekle kalmaz, İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilir ve bu

---

[8] Ziya Gökalp, *Çınaraltı Yazıları*, (Haz. Salim Çonoğlu), İstanbul 2016, Ötüken Neşriyat, s. 12-13.

[9] Falih Rıfkı [Atay], "Musahabe: 1918-1923", *Yeni Mecmua*, 67, 1 Kânunusani 1339/1923.

işgal Anadolu'nun bağrında, suları kanmaz kadar Türk olan Sakarya'nın kıyılarına kadar genişler.

66. nüshanın çıktığı bu sıkıntılı dönemde mecmuanın imtiyazı Falih Rıfkı'dadır. Mecmuayı devam ettirmek için tüm dostlardan yardım istenir. Ancak birkaç vefakâr kişiden başka hiç kimse bu tehlikeli maceraya atılmak istemez. Bu dönemde Ziya Gökalp, hürriyetini kaybetmiş, dostların çoğunda da cesaret kalmamıştır. Birkaç kişinin mecmuayı devam ettirme imkânı yoktur. Falih Rıfkı, sırf mecmuayı devam ettirmek için onun istiklalini, nizamını, tarzını bozmak istemez. 66. sayıda "Kara Gün Tecrübesi" unvanlı başmakalede dile getirilen düşüncelerle mecmua kapanır. Bu makalenin son satırları şöyle bitmektedir: *"Bizden hayır yok. Bu millet kendi bağrından kopacak kahramanı beklesin! Bizim bugün ispat ettiğimiz bir şey varsa o da bu millete layık olmadığımızdan ibarettir."*[10]

Falih Rıfkı'nın *Yeni Mecmua*'nın tekrar yayını üzerine yazdığı makalesinde ifade ettiği gibi, bu felaketli hava bir süre sonra dağılır. Türk milletinin bağrından kopan bir kahraman o vakit mahvolmuş zannedilen Türk milletinin büyük faziletleri sayesinde kurtardığı vatana tekrar kavuşmaktadır:

> *"Üç sene evvel bütün dünyanın ve bizzat kendi çocuklarının inkâr ettiği Türk milleti, bugün kendini tasdik eden cihan milletleriyle bir masada konuşuyor.*
>
> *Yeni Mecmua'nın bir mesleği olmadığını söyleyerek sözümüze nihayet verirken, bu dört senelik fasıla esnasında her türlü kahra göğüs gererek mukaddes mefkûreyi müdafaa eden "Büyük Mecmua" ve "Dergâh"ın isimlerini hürmetle hatırlıyoruz."*[11]

---

[10] Falih Rıfkı [Atay], "Hafta Musahabesi Kara Gün Tecrübesi", *Yeni Mecmua*, 66, 26 Teşrinievvel 1918.

[11] Falih Rıfkı [Atay], "Musahabe: 1918-1923", *Yeni Mecmua*, 67, 1 Kânunusani 1339/1923.

Kaldı ki, Ziya Gökalp da *Küçük Mecmua*'nın 27. sayısında 13 Aralık 1922 tarihinde yayımlanan; "Yeni Mecmua" adlı makalesinde bu hafta içinde Yakup Kadri ve Falih Rıfkı'dan aldığı bir telgrafta *Yeni Mecmua*'nın ay başında yayımlanacağı haberini aldığını ifade ederek, *Yeni Mecmua*'nın, İstanbul'da Türk mütefekkirleriyle sanatkârlarını birleştiren bir mecmua olduğunun altını çizer ve şöyle devam eder:

> *"Şahsiyete tamamen kapalıydı. Menficilikten hoşlanmaz, yalnız müspet faaliyetlere kıymet verirdi. Onu okuyanlar dedikodu, tenkit ve hücum göreceklerine, her sahifesinde yeni fikirlerle, yeni duygularla, yeni mefkûrelerle karşılaşırlardı. Kalpleri ümitle, imanla, mefkûreyle dolardı. Bütün gençler bir vecd kaynağı olmak üzere onu ararlardı.*
>
> *Harb-i umumî sırasında cephede çarpışan genç zabitler, ihtiyat zabitleriyle mektepli gençler bu mecmuayı okuyarak İstanbul'un manevî kokusunu alırlardı. Bu mecmua kimine teselli, kimine ümit, kimisine de ferağ-ı bal verirdi.*
>
> *Mütareke bütün felaketleriyle gelince bütün millî müesseseler gibi Yeni Mecmua da ortadan çekildi. Türk Ocağı'nın kapanmasıyla Yeni Mecmua'nın ortadan çekilmesi Türk gençliğinin ruhunda derin bir yara açmıştı. Bugün bu iki müessesenin yeniden dirilmesi, Türkçü gençler için bir bayram olacaktır."*[12]

Refik Halit'in makalesinden de anlaşıldığı gibi, derginin 66. sayısının çıkarılmış olduğu gün hükümetin Mondros mütarekesi hazırlığında olduğu dönemdir. Derginin devamı için yardım eden birkaç kişi haricinde, etrafında

[12] Ziya Gökalp, "Yeni Mecmua", *Küçük Mecmua*, 27, 17 Aralık 1922, s. 16.

kimse kalmamış ve hemen her şey *Yeni Mecmua*'ya düşman olduğu için dergiyi devam ettirme imkânı tamamen ortadan kalkmıştır. Bunun neticesinde dergi 1 Kânunusani (Ocak) 1923 tarihine kadar yayın hayatına ara verir. 1923 tarihinde 67. sayı ile tekrar yayın hayatına başlayan *Yeni Mecmua*, aynı yıl içerisinde 20 Kânunuevvel (Aralık) tarihinde 90. sayı çıkarıldıktan sonra kapanır.

Bu bağlamda, *Yeni Mecmua*'yı iki döneme ayırabiliriz: Birinci dönem derginin mütareke döneminden kapanmasına kadar geçen süredir. 66 sayı süren bu devrede özellikle Ziya Gökalp'ın çabalarıyla "Türkçülük" mefkûresi çerçevesinde bir kültürün bir "yeni hayat"ın inşasına çalışılır. İkinci dönem ise 1923'te 67. sayı ile yeniden yayın hayatına başlayıp 90. sayı ile yayın hayatına veda ettiği dönemdir. İkinci dönemde derginin yazar kadrosu daralmıştır. Refik Halit yurt dışında sürgündedir, Halide Edib ayrılmıştır, Ömer Seyfettin hayatta değildir, Ziya Gökalp Diyarbakır'dadır.

Yeni Mecmua'da yazan bazı isimler şunlardır: Ahmet Ağaoğlu, Ali Canip, Ömer Seyfettin, Necmettin Sadık, Fuat Köprülü, Avram Galanti, Falih Rıfkı, Enis Behiç, Refik Halit, Halide Edip, Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Ziya Gökalp, Yahya Kemal, Mehmet Emin, Hasan Ali, Ahmet Refik.

Bu isimlerden de anlaşılmaktadır ki *Yeni Mecmua*'da dönemin tanınmış yazarlarının eserleri yayımlanmıştır. Refik Halit, *Yeni Mecmua*'da yayımlanan bir makalesinde bu duruma vurgu yapar:

> *"İnkâr edilemez ki "Yeni Mecmua" memlekette edebiyat hayatına bir hareket ve can verdi! İlle gençleri adeta olgunlaştırdı. Bununla sade "Yeni Mecmua" sayfalarını kastetmiyorum. "Yeni Mecmua" etrafındaki veya haricindeki topluluğu söylüyorum.* Mesela *"Diyorlar ki"yi karıştırınca görüyoruz ki, edebiyatımızın esaslı iki cereyanı var; Servet-i Fünuncular ve Yeni Mecmuacılar... Bir-*

> *birlerinden adamakıllı ayrılıyorlar ve bu ayrılmayı pek ala anlatabiliyorlar. Hâlbuki birkaç sene evvel ne gençler bu kadar tayin edilmiş bir fikre ve mesleğe maliktiler ne de orta yaşlılar mesleklerinin ne olduğunu; ne fikir taşıdıklarını biliyorlardı. Denebilir ki Servet-i Fünuncular kendilerini, daha ziyade ilme, tetkike müstaid olan gençlerden, onların tetebbularından öğrendiler."*[13]

Bu isimlerin içinde Refik Halit'in muhalif olduğunu da belirtmek gerekir. Bir toplantı için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumîsi'nin önüne gelip, *Yeni Mecmua*'ya ayrılan daireye geçtiğinde şöyle düşünür:

> *"Beni beş sene diyar diyar süren bu adamların arasında, aynı dam altında ne işim vardı? Hariçten birisi, beni tam kapıdan girerken eteğimden tutsa ve yüzüme bakıp: "Efendi, şu yaptığın iş izzetinefsine ağır gelmiyor mu?" dese başımı önüme eğmekten başka ne cevap verebilirdim? Yahut da dâhilden bir İttihatçı, önüme dikilip kaşlarını çatsa: "Yahu, içimize sokulmak hakkını kendinde nasıl buluyorsun?" diye sorsa, ters pers geri dönmekten gayri ne yapabilirdim?"*[14]

Dün, yazılarından dolayı sürülen Refik Halit, bugün yine yazılarından dolayı tutuluyordur. Ancak en muhalif yazarları bile mecmuada toplayan Ziya Gökalp'tır.

Toplamda dört cilt olan *Yeni Mecmua*'nın 32. sayısına kadarki alt başlığı "İlim, Sanat ve Ahlâka Dair Haftalık Mecmua"dır. Seksen dördüncü sayıya kadar alt başlığı kaldırılan dergi, seksen dördüncü sayıdan itibaren "Türk

---

[13] Refik Halit [Karay], "Hafta Musahabesi: Dediklerimiz!", *Yeni Mecmua*, 3 Teşrinievvel 1918.

[14] Refik Halit [Karay], *Minelbab İlelmihrab*, İstanbul 2009: İnkılâp Kitabevi, s. 49-50.

Ocağının Nâşir-i Efkârıdır" alt başlığı ile yayımlanır. *Yeni Mecmua*'nın ilk döneminde, her sayı "Hafta Musahabesi" başlığı ile başlar, ikinci döneminde bu isim "Musahabe" olarak değiştirilir.

Yeni Mecmua'nın Türk fikir ve sanat hayatına yaptığı katkılardan birisi de 1918 yılında "Çanakkale Nüsha-yı Fevkaledesi" adlı özel sayıyı çıkarmak olmuştur. Bu özel sayı Mehmet Talat'ın "Birkaç Söz" başlıklı tanıtım yazısıyla, okuyucuya ilave olarak verilmiş ve 5-18 Mart 1915 tarihi atılmıştır. *Yeni Mecmua*'nın 1 Mayıs 1923 tarihli, 75. sayısı "Bursa Özel Sayısı" olarak yayımlanır. "Nüshayı Takdim" başlıklı takdim yazısında *Yeni Mecmua*'yı yeniden çıkarmaya karar verdiklerinde, Türk sanat şehirlerinin her biri için fevkalade nüshalar neşretmeye de karar verdikleri, bu özel sayıların içinde de İstanbul, Bursa, Edirne, Konya ve Kayseri gibi sanat ve mimarimizin en önemli eserlerini içinde barındıran şehirleri mezarlıklarıyla, çinileriyle, camileriyle, çeşmeleriyle, saraylarıyla, türbeleriyle detaylı olarak ele alacakları bildirilir. Bu nüshalardan ilki Bursa'ya tahsis edilmiştir.[15]

Yeni Mecmua ikinci döneminde iki haftada bir yayımlanır. Ayrıca bu dönemde dergi artık 20 sayfa değil, ilk iki sayı 16 sayfa sonra 18 sayfa olarak çıkarılır. Bursa özel sayısı sadece bundan ayrı tutulmuş, 54 sayfa olarak basılmıştır. Bunda tabii ki özel sayı olmasının etkisi vardır. İkinci dönemde imparatorluk tarihe karışmış ve bir cumhuriyet kurulmuştur. Bu yeni dönemde *Yeni Mecmua*, yeni kurulmakta olan cumhuriyeti desteklemiş ve karşısında olanları eleştirmiştir. 1 Kânunusani 1923'te yayın hayatına yeniden başlayıp 67. sayı ile kendisini yeni cumhuriyete adayan *Yeni Mecmua*, 5 Kânunuevvel 1923 tarihindeki 90. sayısıyla yayın hayatını sonlandırmıştır.

---

[15] *Yeni Mecmua*, "Nüshayı Takdim", 75/9, 1 Mayıs 1923, Çanakkale Fevkalade Nüshası.

Yeni Mecmua'nın en velut yazarlarından biri elbette Ziya Gökalp'tır. Ziya Gökalp, özellikle sosyoloji, edebiyat, tarih konusunda yazdığı makalelerini bilimsel bir tavırla ve objektif bir metotla ortaya koymuştur. Başta Durkheim başta olmak üzere, René Maunier, Fernand Grenard, Édouard Chavannes, Waclav Sieroszewski gibi devrin özellikle Fransız ve Rus sosyolog, etnolog ve antropologlarının eserlerinden hem bilgi hem de yöntem olarak istifade eden Ziya Gökalp, o günlerde çok yeni bir bilim dalı olan Türkoloji'nin *Orhun Abideleri, Dede Korkut Kitabı, Divânü Lûgati't-Türk, Şecere-i Terâkime, Tarih-i Cihan-Güşâ, Camiü't-Tevârih, Oğuzname*ler gibi temel kaynaklarını da büyük bir vukufiyetle incelemiş ve sonuçlar çıkarmıştır.

Aslına sadık kalarak ve anlamının bugün için bilinemeyeceğini düşündüğümüz sözlerin parantez içi karşılıklarını vererek ve ayrıntılı açıklama gerektiren kavram ve isimleri de sonuna sözlük şeklinde ekleyerek yayına hazırladığımız bu eserin okuyucuya faydalı olmasını diliyorum. Eserin yayınını üstlenen Ötüken Neşriyat'a, değerli yayıncı Nurhan Alpay'a, editörümüz Göktürk Ömer Çakır'a ve çalışmayı gözden geçiren sevgili hocam ve ağabeyim Prof. Dr. Ali Duymaz'a teşekkür ediyorum.

Dr. Salim ÇONOĞLU
Nisan 2018, Balıkesir